

A. L. Newton.

”Njuttan”

”Vir träffasum upp vi Njuttan”. Så låter det än i dag på Sollerön. Alla vet var den mötesplatsen är belägen. Många kanske också har undrat vad ”Njuttan” egentligen är eller vad det betyder.

Njuttan var en man, vars egentliga namn var Sol Anders Larsson, född 1860 i Solris i Häradsarvet. Hans far, Sol Lars Jonsson, var innehavare av en diverseaffär. Som de flesta andra dåtida Solleröbarn gick Anders fyra år i skolan.

En ljus vårkväll 1887 färgades himmelen orange uppe i Häradsarvet. Människor rusade till och fick se, att Sol Lars affär hade upplevt sina sista dagar. Dagen därpå stoppades ångbåten söderut utanför Soldkalvarna av en roddbåt. Sol Lars med sin son Anders satt i den. Anders klev på båten med sitt gepäck och begav sig ut i stora vida världen. Det var det sista solleröborna såg av honom för en tid. Brandorsaken diskuterades livligt av alla ”kallär” och ”kelingar”, men någon officiell orsak fastställdes aldrig.

Som alla andra rättsfall preskriberades även detta efter 10 år, och efter denna tid fick också Sol Lars ut sina pengar av försäkringsbolaget. Ungefär vid denna tid fick Sollerön en ”ny” invånare, Mr A. L. Newton, en man från Amerika, som visade sig vara Sol Anders som återvänt från ”overthere”. Sitt nya namn, Newton, hade han antagit i USA. Solleröborna tyckte nog att Newton var för svårt och främmande att uttala, så det blev ”Njuttan”. Detta blev också hans namn för all framtid på Sollerön.

När han väl hade återvänt hem med många dollar, började han bygga en affär på Backen. Margit Larssons livsmedelsaffär står i dag på denna plats. Newton gjorde något så nymodigt som en källare, vilken sträckte sig under hela huset. Nya byggnadsmetoder förde han också in. Dessa amerikanska stilar lämpade sig dock inte så väl för det karga, vintriga Sverige. Affären stod klar 1905. Den innefattade affärslokal med kontor på nedre plan, lägenhet på övre plan. Bredvid själva affären drev ”Njuttans” fru, Ingeborg, ett kafé som var väl frekventerat av de flesta solleröbor. Affären, vars interiör bestod av en lång vinklad disk, saluförde allt från lutfisk till motorcyklar. Eftersom sortimentet var stort, fanns ett magasin bredvid själva affären.

Alla ”Njuttans” nyhemkomna varor, vilka på den tiden kom med ångbåt till bryggan i Bengtsarvet, lagrades i stora magasinsbyggnader som löpte utefter ångbåtsbryggan. Där stod skrivet med stora vita bokstäver: Quo vadis? (latin: Vart går du?) Remember! Gå till Newton! Där köper du bäst och billigast! Från bryggan måste varorna upp till affären. Detta arbete företogs med häst. Newton var inte snål med betalningen, så alltid fanns det någon körkarl, som ville tjäna 1 kr—1,50. Affären hade inga bestämda öppethållningstider. Ibland stod den öppen från fem på morgonen till 10 på kvällen.

”Njuttan” var nyfiken och hemma på de flesta områden. Inbyggd i magasinet hade han en verkstad, i vilken han tillverkade de mest fantastiska anordningar. En vinterdag kom han farande på en motor-driven stålsparck. Mycket av vad han gjorde gick ut på att reta överheten. Speciellt en fann han stort nöje i att vara uppstutsig mot, och det var länsman Olof Stadig. Denne blev naturligtvis förargad, men kunde aldrig, trots tappra försök, få fast Newton. En dag stod det att läsa i Newtons skyltfönster: ”O-stadig är en tråkrok, stadigare är en

Fin-fin stor lutfisk för hösten

säljes oerhört billigt.

Gå tillsammans med din granne och tag en bundt på 50 kg!

Ur verkligheten:

Mas: Ur a du rädd tä tjöper so gått kaffe? Ä mäst va ljotdyrt.

Jens: I djäff bar je kron tjilo fö ä.

Mas: Var tjöper du då?

Jens: I tjöper ä näst Newton da i tjöper allt ana.

Mas: Ä i sä a betala jän-tjugufem ä jän-fämti ä ålder fändji sä bra.

Jens: Du begriper int skessn du. Summer gor ä a ti ör upä krono tä yr; ä a summum tjugufem ör upä veri kron dem seli fö, tä betal barnäusrekningar, ä i se di rett ut att ederli fok suld skämmas tä underäld släjt.

Mas: I tror du a rätt, fö i a ärdt månger sä se so, ä nu ska i fräst näst Newton o.

(Mats tried, and was convinced.)

==== Ett litet knep ====
att finna ut hur gammal en flicka är.

Bed henne att skriva upp numret på den månad hon är född och multiplicera det med 2, sedan addera 5, så multiplicera med 50, dertill addera sin ålder, sedan subtrahera 365 och till sist addera 115. Om hon så omtalar slutsumman, så äro de två sista siffrorna hennes ålder, och risten utvisar månaden hon ar född.

Prov på Newtons reklam.

järnkrok, men stadigast äro mina patenterade stålbågar. A. L. Newton”.

Denne märklige man var många år före sin tid, så dåtidens människor hade nog svårt att förstå alla hans idéer. En kamera hade han medtagit från USA, ty han var även intresserad av fotografering. Denna ädla konst brukade han också för nyttoändamål. På sitt kontor riggade han upp en kamera med blix. Om kontorets fönster gick

inera. (Den återminns på första sidan i Karl Larkas Dalarna). En telefonförbindelse hade han också upprättat mellan bostaden och affären.

Utanför magasinet fanns en stor låda uppställd, och dit kom många gubbar efter söndagens gudstjänst. Där höll "Njuttan" olika föredrag om de mest fantastiska saker. Han var ju berest och hade mycket att förtälja. En söndagseftermiddag verkade han vara särskilt ivrig att börja. —I framtiden ska ni inte behöva gå till kyrkan för att höra gudstjänsten, utan ni kan stanna hemma och höra gudstjänst från Stockholm, Paris eller London, sa "Njuttan". Just då ropade hans fru Ingeborg och sade att han hade telefon. Gubbarna satt kvar och tittade på varandra. —Nu hade det väl spårat ur för "Njuttan", trodde en gubbe. Det var alla övertygade om. Ett par år senare syntes det affischer på Sollerön som sade, att en ingenjör skulle komma till Ordenshuset och berätta om "radion". Ordenshusets väggar hade nog aldrig bågnat så. En antenn hade hissats upp i flaggstången. Längst fram satt "Njuttan". Efter föreläsningen kom ingenjören fram med ett par hörlurar. Det var utsändning från en station i England, och eftersom "Njuttan" behärskade engelskan, fick han lurarna. Han tolkade hela sändningen och sken som en sol.

"Njuttan" hade vitt skilda slag av kunder, och en av dem var Liss Lars, som inte var alltför fattig. När han en dag besökte "Njuttan", började denne prata om en penningmaskin, som han måste ha för att hans affär skulle gå ihop. Man bara drog på en vev, och ut kom nya fina pengar. Liss Lars blev mer och mer nyfiken och undrade till slut om han inte kunde få se denna märkliga apparat. Jodå, på ett villkor, att han behöll hemligheten för sig själv. Detta lovade Liss Lars dyrt och heligt. Affären stängdes, och de två tågade in i kontoret. Gardinerna drogs för, och ut ur kassaskåpet tog "Njuttan" sin "penningmaskin". Han ställde den på bordet och började dra i maskinens vev, ut kom nystrukna femkronorssedlar. Liss Lars ögon föll nästan ut av förvåning. Ännu ett varv drog "Njuttan", och ut kom en tiokronorssedel. —Nu vågar jag inte dra mer, sa "Njuttan", och kanske är det kunder som vill in. Men lova att hålla tyst om detta! påminde han Det dröjde inte många timmar, förrän länsman Stadig var hos "Njuttan" för att beslagta denna olagliga anordning. Detta mål drogs

upp i häradsrätten, och "Njuttan" måste visa maskinens hemlighet. Det var bara en vanlig sedelpress. Ännu en gång hade länsman blivit dragen vid näsan.

I sin verkstad tillverkade Newton också olika kemiska preparat, bl. a. ett flugdödppapper, som han sålde i affären. "Kollijox" kallade han sitt eget tillverkade berusningsmedel. Bråmå Jöns Larsson, dåvarande fjärdingsman, var på besök hos "Njuttan" en kväll. Hans balans försämrades mer och mer ju senare kvällen blev. Till slut hade John Blund besökt honom, och då ringde "Njuttan" upp länsman och bad honom komma och hämta sin underordnade. En tid senare fanns att läsa i tidningen Fäderneslandet, vars artiklar inte gallrades:

*Jöns, vårt fjärdingsmannasnille
stupfull i sitt dille
uti diket snarkar takt
under länsmans säkra vakt.*

Författarens namn kan ingen ta fel på.

Varje påskafton hade Newton en stor auktion på kvarblivna varor. En mindre magasinsbyggnad stod ungefär 50 meter från affären. En vårkväll 1926 brann den ner till grunden. Mycket folk hjälpte till med släckningsarbetet, men märkligt nog kom inte "Njuttan" ut, förrän magasinshaket störtat in. Varför hade ingen väckt honom tidigare, undrade han. En gammal gumma gick efter branden omkring med en käpp och rotade i bråten. —Vänd e ita så int vill brinn nå då? (Vad är det här som inte vill brinna då?) sa hon. Det visade sig vara en gammal icke säljbar motorcykel. Försäkringsmän var dit och gjorde undersökningar, men brandorsaken fick de aldrig veta.

En fond instiftades av makarna Newton. Ur denna skulle pengar ges till den fattigaste och flitigaste pojken och flickan i avgångsklassen vid Sollerö skola.

Denne "Doktor Jekyll och Mr Hyde" slutade sina dagar 1929.

Katarina Knutz